

MARXISMI JA PSYKOHISTORIA

HISTORIANFILOSOFIAN
TUTKIELMIA

Teemu
Jokela

Marxismi ja psühohistoria

TEEMU JOKELA

Marxismi ja psykohistoria

Historianfilosofian tutkimia

5. tarkistettu painos

© Teemu Jokela 2024

Kustantaja: BoD · Books on Demand GmbH, Helsinki, Suomi

Kirjapaino: Libri Plureos GmbH, Hampuri, Saksa

ISBN: 978-952-80-8541-6

Sisältö

Viidennen painoksen esipuhe / 7

Marxismi ja psykohistoria / 11

Vuorovaikutus ja väkivalta / 32

Järjestys ja muutos / 52

Nykyaikainen yhteiskuntamuoto / 78

Lapsuus ja historia / 95

Kirjallisuus / 119

Viidennen painoksen esipuhe

Seuraavilta sivuilta lukija tulee löytämään erään yrityksen ymmärtää historiallista prosessia. Yritys on luonnosmainen, enemmänkin tutkimusohjelma kuin varsinainen tutkimus, mutta voinee antaa joitakin aineksia aikamme ongelmallisen maailmantilan hahmottamiseksi.

Alkeellisin tapa tarkastella historiaa koostuu *yksityiskohtien* luettelemisesta. Tälläkin on toki oma dokumentoiva käyttönsä, mutta sen avulla ei vielä ymmärretä mitään. Seuraavaksi voidaan kiinnittää huomio *trendeihin*. Nämä ovat kehityslinjoja, suuria tai pieniä, joilla on oma kohtalonsa. Mutta trenditkään eivät ole vielä syy, vaan oikeastaan seurausilmiö, niiden lopulta vain heijastellessa historiallisten tapahtumien *olemusta*, niiden varsinaista syytaustaa.

Eräänlaisen perustavan postulaattini mukaan historiallisten tapahtumien olemus on niin monimutkainen, että sitä ei voida sellaiseen ymmärtää. Toisaalta sitä voidaan jäsentää erilaisten *mallien* perusteella. Seuraavassa esitelty malli perustuu kahden fundamentaalisen jatkumon erotteluun. Viitattaamme lyhyesti ensin *yhteiskunnalliseen jatkumoon*.

Yhteiskunnallisen jatkumon ytimen perustaa ihmisten vaisto-mainen halu tai tarve noudattaa *yleisesti hyväksyttyjä normeja*. Nämä kanavoivat toisilleen vieraiden ihmisten toiminnan samaan suuntaan, luoden täten järjestystä ja lopulta erilaisia yhteiskunnallisia rakenteita. Voimme ajatella tässä vaikkapa tuhansien ja taas tuhansien ihmisten työvoiman kanavoitumista mittavaksi organisaatioksi kuten globaaliksi suuryritykseksi. Mikään tämän kaltainen ei voisi toteutua yksin välittömän, dialogisen kohtaamisen tasolla.

Alkukantaisissa kulttuureissa ravinnon ja muun aineellisen hyvän *jakelu* tapahtui kädestä käteen, pääsääntöisesti tasa-arvoisesti. Yhteiskunnan koon jatkaessa tämän tehtävän on kuitenkin ottanut haltuunsa juuri *talouselämäksi* kutsuttu yhteiskunnan osa-alue. Mutta tässä tehtävässä yhteiskuntamme on onnistunut mitä surkeimmalla tavalla, niin että siinä missä eräät elävät yltäkylläisyydessä, kärsivät toiset päivittäisestä puutteesta. Osaltaan kysymys on elintasosta, mutta osaltaan myös yhteiskunnallisen toimintaympäristön ennakoimattomuudesta, toimintamahdollisuuksien puutteesta ja tästä aiheutuvasta hädästä ja turvattomuudesta. Tämä taas heijastuu suoraan vaikkapa perheiden toimintaan, johtaen yhteiskuntakelvottomaksi leimatun kansalaisaineksen kehittymiseen. Pedagogisen jatkumon paikkailu jälkikäteen vaikkapa lastenpsykiatrian tai poliisitoimen taholta tulee kalliiksi.

Tietysti on otettava huomioon myös kasvatusperinne, siis *pedagoginen jatkumo*, ja sen seuraukset. Vastasyntyneessä ihmislapsessa piilee mahdollisuus aitoon, rakentavaan ihmisyyteen. Toisaalta tämä mahdollisuus voi toteutua vain tietyn huolenpidon, hyväksynnän ja kunnioituksen varassa. Tätä vanhemmat taas kykenevät tarjoamaan lapselleen juuri siinä määrin kuin ovat sitä itse kohdanneet omassa lapsuudessaan, yksilössä ilmenevän ihmisyyden siirtymässä näin sukupolvelta toiselle. Jatkumon häiriötilat taas näkyvät yksilön ymmärryksen häiriöinä, jotka heijastuvat paitsi tämän itsensä, myös häntä ympäröivien historiallisten tapahtumien toimintaan, ulkoisten tosiasioiden saadessa merkityksensä lapsuuden tapahtumien kautta.

Historialliseen prosessiin eivät vaikuta deterministisesti yksin itse luodut taloudelliset mekanismit, vaan osaltaan myös varhaislapsuuden kärsimys, jonka paluuta me voimme tarkastella vaikkapa poliittisen toiminnan kentällä. Sitten käsillä olevan työn ensimmäisen painoksen olen muuttanut tältä osin jossain määrin näkemyksiäni, tulkiten sittemmin pedagogisen jatkumon ensisijaisesti myönteiseksi ilmiöksi – ja vaikkapa niin sanotut ylisukupolviset siirtymät vasta sen häiriötiloiksi. On tosin huomattava, että tämä ei muuta itse ylisukupolvisen taakkasiirtymän periaatetta miksikään.

Toisaalta tämäkään jatkumo ei ole yhteiskunnallisesta täysin irrallinen, jälkimmäisen aiheuttaman ahdingon voidessa osaltaan häiritä perheiksi nimitettyjen kasvatusyksikköjen toimintaa. Kannattelu-yhteiskunnan muuttaminen ahdisteluyhteiskunnaksi syö lopulta koko yhteiskunnallisen jatkumon perustan. Myös toisensuuntainen vaikutus on paitsi mahdollista, monesti myös todellista, ilmeten vaikkapa irrationaalisena äänestyskäyttäytymisenä. Samalla näiden jatkumoiden palauttaminen toisiinsa näyttää tässä edustetusta näkökulmasta huonolta ajatukselta.

Mutta sanottakoon se nyt suoraan: allekirjoittanut on ensisijaisesti, sekä älyllisesti että mielenkiintonsa kohteiden osalta enemmänkin psykologisoiva filosofi tahi filosofoiva psykologi kuin historian tahi yhteiskunnan teoreetikko. Mutta mikä se sitten olisi reviirilleen aidattu teoreetikko, ellei sellainen, jonka silmissä se ruohokin on vihreämpää siellä aidan toisella puolen. Ei sillä, uskoisin sanomallani olevan myös tiettyä arvoa puuttumatta sinänsä niihin ilmeisiin puutteisiin, mitä niiden ilmaisuun epäilemättä jää.

En ole täysin varma, mitä ilmaisua tämän työn teoreettisesta tyylilajista tulisi käyttää. Että olen taipuvainen määrittelemään sen historianfilosofiseksi, heijastelee osaltaan Oswald Spenglerin itseäni tekemää vaikutelmaa. Mainittakoon tosin, että varsinaisia Spengler-vaikutteita on seuraavilta sivuilta turha etsiä. Toisaalta eräänlaiset viittaukset yhteiskuntafilosofiaan tai sosiaalipsykologiaan olisivat niin ikään mahdollisia, muutaman muun ohella. Lukijalle tarjotaan tässä mahdollisuus aivan oman mielikuvituksen käyttämiseen.

Käsillä oleva laitos muistuttaa edellistä muutoin, paitsi sivunumerojensa ja oheisen esipuheensa suhteen. Näinpä myös pedagogista jatkumoa koskeva käsittely on edelleenkin aivan yhtä vajaa. Joka on kiinnostunut tätä aihetta koskevista ajatuskuluistani, voi kääntyä muun tuotantoni puoleen. Ennen kaikkea tässä voidaan mainita kasvatusfilosofinen työni *Ontologia ja pedagogiikka*.

Ihminen on historiaan sidottu olento. Samalla kun ihminen tekee itse historiansa, totesi Marx aikoinaan, niin vain tietyistä lähtökohdista käsin. Käsillä oleva työ tarkastelee näitä lähtökohtia, sekä niiden vaikutusta ihmisen toimintaan että toisaalta myös rakentumista tämän samaisen toiminnan myötä. Teos sisältää tutkielmat: Marxismi ja psykohistoria, Vuorovaikutus ja väkivalta, Järjestys ja muutos, Nykyaikainen yhteiskuntamuoto sekä Lapsuus ja historia.

BoD

9

789528

085416